

Jaume Subirana

Presentació de
Xènia Dyakonova

CONTRA- BANDISTA

Dilluns de poesia a l'Arts Santa Mònica

Pedres i branques

Xènia Dyakonova

Un dia una periodista va preguntar a Adam Zagajewski si la poesia era un viatge del concret a l'abstracte. Zagajewski va respondre: «Sí, però és un viatge d'anada i tornada.» En efecte, és això el que esperem (no sé si tots, però els lectors hedonistes segur) de la bona poesia. Volem que un poema ens encomani una mirada capaç d'arrencar espurnes de màgia de la quotidianitat. Una mirada que ens porti més enllà del costat visible i vulnerable de les coses: fins i tot, que ens permeti entreveure'n el misteri essencial. Si aquesta revelació enlluernadora durés més d'un instant, ens deixaria cecs. Ja ens convé que sigui momentània, perquè hem de continuar vivint, i això vol dir que hem de tornar al clarobscur del dia a dia. La poesia de Jaume Subirana ens ofereix aquesta doble oportunitat: sentir l'impacte d'un llampec i recuperar la pau de la penombra.

Per comprovar-ho n'hi ha prou amb agafar, per exemple, el poema «La branca» del llibre més recent de Subirana, *La hac* (Edicions 62, 2020). «Voldria ser

la branca de la nit/ on el sentit s'adorm i tot respira/
acompassat, amb tiges, amb un niu/ petit on s'arrecera
la mirada/ quan gairebé ja no s'hi veu/ i déu despara la
jornada./ Ser branca de la nit/ i res més, ara.» El trajecte
sinuós del poema comença i acaba amb la branca, i en-
tremig arriba fins a Déu: de fet, arriba fins a *déu* amb
minúscula, perquè no és un déu que s'associï amb una
religió concreta sinó un déu que viu en cada fragment
de la natura, un déu indestriable, a simple vista, de les
tiges i del niu: en definitiva, un déu panteïsta. El final del
poema ens fa tornar al principi, i aleshores ens pregun-
tem: per què *la* branca de la nit? Per què no *una* branca?
Probablement, perquè *una* branca és anònima i anodi-
na, mentre que *la* branca té un plus de misteri i un matis
d'excepcionalitat. També mereix una atenció especial
l'últim vers del poema. Quan es parla d'un *ara*, s'intueix
que hi pot haver un *després*. És possible que el desig dis-
cret i fàcilment visualitzable que expressa «La branca»
en un futur hagi de créixer i de transformar-se en una
set més ampla i profunda de l'absolut? Potser sí. Un
poeta com Subirana, de ment clara i llenguatge pulcre,
totalment aliè a la grandiloquència i la solemnitat, no
ho diria mai de manera explícita, però sempre deixaria
la porta oberta (o més aviat la finestra, perquè els seus
versos no deixessin d'omplir-se d'aire fresc).

Per cert, d'on ve, aquest aire? Els vents que empen-
yen les naus lleugeres i elegants que són els versos de
Subirana a vegades vénen d'un quadre de Caravaggio o
Fra Angelico, o d'unes tombes romanes, o d'un paisatge

venecià, o, el més sovint, d'uns altres versos, escrits en català, en anglès o en el que sigui. Traductor de Seamus Heaney, Gary Snyder, Ted Kooser, Billy Collins o Berta Piñán, entre d'altres, Subirana ha versionat diversos poemes dels autors que admira i ha incorporat aquestes criatures híbrides als seus propis llibres. Per a ell, la traducció poètica és una prolongació de l'escriptura, i les referències als autors traduïts formen part del teixit orgànic de la seva poesia.

Finalment, una rara virtut dels versos de Subirana és que els objectes que solem anomenar *inanimats* (qui sap si amb una prepotència ingènua!) hi tenen vida pròpia, sovint al marge dels humans. Com en un conte d'Andersen on totes les joguines que hi ha a l'habitació dels nens comencen a parlar entre elles quan els nens s'adormen, en molts poemes de Subirana sembla que els objectes quotidians tinguin una personalitat secreta que només es desvetlla quan no hi som, o quan no hi pensem. Així, el poema «Unmade beds» (*Una pedra sura*, Edicions 62, 2011) està fet a base de l'oposició entre l'actitud diguem-ne diürna de les persones i l'actitud diguem-ne nocturna de les coses, i mostra fins a quin punt és borrosa la frontera entre aquests dos reialmes: «Els llits desfets prefereixen/ habitacions a les fosques,/ cossos d'obaga ajaguts,/ pans de cabell que s'escampen,/ mans per sota del coixí.» Nosaltres, com si no poguéssim suportar una realitat independent de la nostra, irrompem en aquest paisatge immòbil, «insistim a encendre el llum,/ a mirar-nos

el llit fet/ aplanant-ne el cobrellit/ com per amansir un fantasma.» El fantasma, segurament, és el nostre passat immediat, l'escalfor d'una vida íntima que deixem enrere quan sortim de casa, o d'un hotel, tant se val: de qualsevol lloc on hàgim dormit. «Colgats, els llençols se'n riuen:/ sota el mapa són relleu.» Aquest riure dels llençols era inaudible fins que el poema de Subirana el va enxampar, i ara ja no podem deixar de sentir-lo.

Xènia Dyakonova (Leningrad, actual Sant Petersburg, 1985) és autora de tres llibres de poemes en rus. En català n'ha publicat dos: *Per l'inquilí anterior* (Blind Books, 2015) i *Dos Viatges* (Edicions del Buc, 2020). És guanyadora del premi Vidal Alcover (2016) pel projecte de traducció de *L'artista del tupè i altres relats* de Nikolai Leskov (Edicions 1984, 2020) i del III Premi PEN de Traducció (2018) per *A banda i banda del petó* de Vera Pàvlova (El Gall, 2017).

Jaume Subirana

A Sota

Sorneguer, a *En defensa del fervor* Adam Zagajewski es pregunta què podem esperar d'un poeta que no sigui una defensa de la poesia. Demano, doncs, disculpes, perquè malgrat tot crec que hi ha obvietats que mantenen el seu sentit. Obvietats com ara defensar la poesia i defensar que està feta amb paraules (també, si es vol, amb silencis), o que ens arriba una vegada i una altra venint de molt enllà en el llarg camí del que ha estat escrit.

Durant anys vaig barallar-me amb les torrades per aconseguir untar-les amb mantega sense trencar-les. Un dia algú em va recomanar que n'hi posés una altra a sota, i el problema es va resoldre per sempre i va passar a semblar-me mínim: quan hi topes, la saviesa sol semblar òbvia, tot i que de fet és ben rara, i fins que no hi arribes la trobes a faltar sense saber-ho, ajupint-te a recollir trossos de paper, pa i paraules que ja no t'atreviràs a tornar a usar. El mateix passa amb la bona poesia: sense adonar-te'n la trobes a faltar, sembla evident encara que és més aviat rara i s'esmicola menys si en té més a sota. Provo d'explicar-ho d'una altra manera: al jardí, amb un quadern a les mans, em miro un arbre, una pedra, unes fulles, una llimona a la taula, cadascun com els altres i cada vegada

diferents, variacions sobre una idea (sobre una melodia) inaudible i clara. I de vegades escric. Procurant que l'emoció trobi la seva idea, i la idea les seves paraules. Aquest és per a mi el manament (i el repte) del poema. I el que jo persegueixo, tossut en la il·lusió i il·lusionat per la potència. Parlant de Joseph Brodsky, Seamus Heaney va apuntar al seu obituari que havia estat exemple del que més valorava de la poesia: la capacitat del llenguatge per anar més enllà i més de pressa de l'habitual, més enllà de les limitacions i el paper pautat del jo.

Mirar el món i parlar del món, viure al món i refer una part d'aquesta experiència escrivint. He dit abans que el poema només es construeix amb paraules i això –tot i que higiènic– no és del tot cert, o ho és només en un dels sentits del *només*: les paraules són la pedra amb què alcem la paret seca, però algú s'hi ha de posar, i amb alguna intenció. Quan comencem a posar pedres, a més, passaran coses, a banda que el terreny sempre condiciona els plans. I encara, un cop alçada la paret, qui ha posat les pedres se'n va i la seva intenció o les seves idees es tornen tan vaporoses, tan evanescents, que tothom ja hi pot dir la seva, fins i tot els que creuen que l'art pot ser automàtic (que els murs s'alcen sols) o els que defensen que les parets ja eren aquí o que només són parets o que els escriptors escrivim de fet el revers del que volem dir, també a les poètiques.

Poemes

Patrimoni

El verd del vent entre les fulles,
l'ombra de l'hora a la paret,
el gest que fa mentre es despulla
i l'aire que ens envolta, net
de paraules com una treva:
el món és ple de coses meves.

El rastre de l'animal més lliure (1994)

Transmigració

És de nit i m'hi veig
i els cotxes duen llums que ja no necessito.
Als arbres, un mostrari de cent verds,
un munt de formes mudes
que miro d'abraçar amb les mans:
ploc amb els dits a cada fulla,
serpejo a les capçades,
nodreixo les arrels.
Les veus hi són, és cert, i me'n recordo
d'un temps que vaig tenir-hi
alguna cosa a veure.
Ara voldria escriure i sóc tan sols
un lleu soroll als arbres.

Senyal de trànsit

Evoco la teva memòria
per unes marques de vi sec
damunt del marbre de la cuina.
Hi passo el dit. No sé qui fa
de marbre, avui, ni qui de lila
cercle concèntric assecat
i repetit. El vi i l'ampolla
ja no existeixen, i per mi
tornem tots dos a donar voltes
sense destí dins d'aquest dit
com en un cotxe sense portes,
com en un xoc sense final.

En altres coses (2002)

Pa i estrelles

D'Oktay Rifat

Pa damunt dels genolls.
Lluny, molt lluny, les estrelles.
Menjo pa mentre miro les estrelles.
Estic tan, però tan embadalit,
que de vegades m'erro: en lloc de pa
menjo una estrella.

En altres coses (2002)

Signes

El gat fa piruetes sobre l'herba
i són frases sagrades que s'esborren
mentre me les escolto, analfabet.
Els arbres i els camins fan d'escenari:
saltem i contenim el verb, som ràfegues
d'ensenyaments obscurs, bèsties amb fe.

En altres coses (2002)

Pescador i fill amb salabre

De bon matí, m'endinso al riu tot sol.
Ningú no m'acompanya ni m'hi m'espera,
tret del corrent constant que se m'endú
a un altre riu, a un altre dia, a la mateixa
olor d'un altre drap d'agafar truites («Té»)
amb les mateixes mans prement menudes
el mànec negre del salabre, fort,
i el so petit del meu rodet que rebobina
m'ajup a prop de l'aigua, pacient,
en una roca plana envoltat d'arbres,
de tarda, de silenci, de mosquits,
mirant al riu l'esquena gran del pare
mentre recull, allarga el braç a poc a poc
i llança i torna a recollir, amb gorra i botes
verdes altes, les botes altes amb què jo
temptejo atent el fons del riu, les pedres,
el llim del temps lliscós, quan em giro estirant
amb el fil una truita que cueja abrivada
i vinc contracorrent, tibant de l'ham,
fins a la roca plana allà on t'espero, pare,
amb el salabre a punt.

Auguris

«Aquí segur que no», vas dir
mirant-te el fil net d'aigua,
i a ben pocs metres, recollint,
va disparar-se el clapoteig
d'una gran truita grassa,
encabritada i forta,
amb l'ham fins a la gola.
Després, prement-la entre les mans
per desclavar la cullereta,
es va estirar encalmada
i en van vessar de cop
ous i més ous, un or taronja
que ens desbordava els dits
i queia dens en el corrent
com una pluja antiga,
com el tresor promès,
com la llavor futura
en un pam d'aigua escàs,
en una terra, en una llengua
que no n'esperes res.

Rapala (2007)

Imitant Li Po (neu a Manhattan)

Els taxis i la gent s'han amagat,
els últims núvols bramen amb sordina.

Caminem plegats, els carrers i jo,
fins que ja només el carrer camina.

Rapala (2007)

Felicitat (poema persa)

L'altre dia a la nit
una veu em va dir
a l'oïda: «Una veu
mormolant-te a l'oïda
en la nit és mentida».

Una pedra sura (2011)

Per immersió

He ficat les dues mans
a la peixera dels dies
i l'aigua se m'esmunyia
com si fos un animal,
com el vi si l'aigüalia,
com la llengua de l'amant,
com el nus que ningú tiba
i la lletra d'aquell salm,
com el nom que se m'oblida,
com els jocs al pis de dalt,
com un record quan el colles.
A la peixera dels dies
he ficat dues mans buides,
i n'he tret dues mans molles.

Unmade beds

Els llits desfets prefereixen
habitacions a les fosques,
cossos d'obaga ajaguts,
pans de cabell que s'escampen,
mans per sota del coixí.

Amb les mans a les butxaques,
a la llinda de la porta,
insistim a encendre el llum,
a mirar-nos el llit fet
aplanant-ne el cobrellit
com per amansir un fantasma.
Colgats, els llençols se'n riuen:
sota el mapa són relleu.

La branca

Voldria ser la branca de la nit
on el sentit s'adorm i tot respira
acompassat, amb tiges, amb un niu
petit on s'arrecera la mirada
quan gairebé ja no s'hi veu
i déu despara la jornada.
Ser branca de la nit
i res més, ara.

Tot el que és sòlid

Llevar-te de matí
al peu d'aquella esquena.
L'aroma del cafè
burlant la cullereta.
El raig d'aigua, la llum
irisada a la dutxa.
El blanc on gravaràs
les ratlles d'una excusa.
Les molletes de pa
dormint a dins l'esquerda.
La gota d'oli clar
on el reflex s'esberla.
La clau a dins del pany,
la seva parla fina
com el tros de carrer
quan el sol hi patina.
El llum verd, el vermell
de la seva sabata.
Les llepades de pi
a dalt de la muntanya
i l'encàrrec antic
invocat no fa gaire.
Tot el que és sòlid, tot,
ve que es dissol en l'aire.

La hac (2020)

Molèstia

quants anys passats als bars
a les cafeteries
mirant de fer que no
ballés la taula
plegant paper
buscant trossets
de fusta procurant
no recolzar-te fer
que no es moguéss el marbre
anant a un altre lloc
com si el ball
mínim del sobre fos dolent
sense adonar-te que la gràcia
precisament
és que les coses ballin
que només una fusta
està sempre tranquil·la
la de la caixa envernissada
allà ben encaixada
a l'infinit

La hac (2020)

Indian summer

One clover, and a bee,

And revery

Emily Dickinson

Han tornat els ocells.
El cel duu roba clara
d'abans de la calor.
Escolto les abelles
resant a sota el ràfec,
vora les cambres buides,
mentre a les mans obertes
s'adorm la marinada.
Libem un sacrament
de llum i de silenci.

La hac (2020)

Així

El temps d'aclucar els ulls,
de dibuixar una lletra,
d'escurar el vas amb set,
de llepar-li l'esquena,
d'escoltar una cançó.
Així, tota una vida.

Fondamenta

Xiulen trens en la nit
escapant-se de l'illa:
duen llums molt petits
cap a terra i fan veus
amb la via i les llanxes
a intervals regulars.
A la nit penso en trens
carregats a l'andana
esperant que m'adormi
per anar-se'n d'aquí,
fondamenta dels somnis,
llumenets del sentit.
Els que tornen van buits,
llarga corda a les fosques
sotragant en silenci,
sotragant cap a mi.

Fondamenta

Xiulen trens en la nit
escapant-se de l'illa:
duen llums molt petits
cap a terra i fan veus
amb la via i les llanxes
a intervals regulars.
A la nit penso en trens
carregats a l'andana
esperant que m'adormi
per anar-se'n d'aquí,
fondamenta dels somnis,
llumenets del sentit.
Els que tornen van buits,
llarga corda a les fosques
sotragant en silenci,
sotragant cap a mi.

Tocar un escriptor mort

A Màrius Sampere

Tocar un escriptor mort és desenterrar paraules,
és triar palets de riu per llançar-los a la lluna
i seure a esperar la veu amb un fil blanc a les mans.

Tocar un escriptor mort és girar-li les costures
com ens va ensenyar la mare i mirar-nos les mans buides,
és furgar-nos les butxaques mentre cauen les monedes.

Tocar un escriptor mort abans de la seva mort
és el que sol fer la gent: donar les gràcies, somriure,
quedar per veure'ns aviat, agafar-lo fort pel braç.

Jo vull tocar-lo ja mort, després que se n'hagi anat,
buscar la vella energia que la nit ha refredat:
palpar-li les alegries i cada llibre i el cap

fins a la llengua apagada, jugar amb l'anell de l'escriba
entre els dits amb què desfeia les idees i la rima,
burxar la punta dels dits al final de les mans fortes.

Tocar la mort amb paraules, no tocar paraules mortes.
Agafar la pedra plana i posar-me-la a la boca
com si fos un tros de riu, i fluir i omplir-la tota.

Bibliografia

Poesia

SUBIRANA, Jaume. *Pel viure extrem*. Barcelona: Proa, 1985.

SUBIRANA, Jaume. *Final de festa*. Barcelona: Proa, 1989.

[Premi Carles Riba.]

SUBIRANA, Jaume. *El rastre de l'animal més lliure*. Barcelona: Proa, 1994.

SUBIRANA, Jaume. *En altres coses*. Barcelona: Edicions 62; Empúries, 2002.

SUBIRANA, Jaume. *Rapala*. Barcelona: Edicions 62; Empúries, 2007.

SUBIRANA, Jaume. *Una pedra sura*. Barcelona: Edicions 62; Empúries, 2011.

[Premi Sant Cugat a la memòria de Gabriel Ferrater.]

SUBIRANA, Jaume. *La hac*. Barcelona: Edicions 62; Empúries, 2020.

Poesia pròpia traduïda

SUBIRANA, Jaume. *El rastro del animal más libre*. Alzira: Germania, 2001. Traducció de José Maria Parreño.

SUBIRANA, Jaume. *Rama de agua*. Madrid: Árdora, en premsa. Traducció de Jordi Virallonga.

Traduccions i adaptacions de poesia

WHYTE, Christopher. *L'escarabat xinès*. Barcelona: Cafè Central, 2000. Traducció de Francesc Parcerisas i Jaume Subirana, amb la col·laboració de l'autor.

GUIAMTSONG, Tshang-lang. *Les poesies d'amor del sisè Dalai-lama del Tibet*. Barcelona: Edicions 62; Empúries, 2000. Traducció de Josep Lluís Alay. Adaptació poètica de Jaume Subirana.

- HEANEY, Seamus. *Llum elèctrica*. Barcelona: Edicions 62, 2004. Traducció de Pauline Ernest i Jaume Subirana.
- PIÑÁN, Berta. *Un mes i altres poemes*. València: Denes, 2008. Traducció de Jaume Subirana.
- LEWIS, Patrick J. *La Casa*. Sant Cugat: Símbol, 2010. Il·lustracions de Roberto Innocenti. Traducció de Jaume Subirana.
- STEVENSON, Robert Louis. *Jardí de versos d'un nen*. Barcelona: Castellnou, 2011. Traducció de Jaume Subirana.
- SNYDER, Gary. *Les muntanyes són la teva ment*. Sant Celoni: Tushita, 2013. Traducció de José Luis Regojo i Jaume Subirana.
- KIPLING, Rudyard. *Si...* Sant Cugat: Símbol, 2014. Il·lustracions de Giovanni Manna. Traducció de Jaume Subirana.
- KOOSER, Ted. *L'ocell matiner i altres poemes*. Pollença: El Gall, 2017. Traducció de Miquel Àngel Llauger i Jaume Subirana.
- PIÑÁN, Berta. *La ferida*. Pollença: El Gall, 2018. Traducció de Jaume Subirana.
- BILBAO, Leire. *Bitxopoemes i altres bèsties*. Barcelona: Kalandraka, 2019. Adaptació de Jaume Subirana.
- COLLINS, Billy. *Set elefants drets sota la pluja*. Barcelona: Godall, 2019. Traducció de Jaume Subirana.

Jaume Subirana (Barcelona, 1963) és escriptor i professor universitari. Ha publicat set llibres de poesia (amb *Final de festa* obtingué el premi Carles Riba 1988, amb *Una pedra sura* el Gabriel Ferrater 2011), diversos d'assaig i tres «llibres de notes» (*Suomenlinna*, *Adrada* i *Cafarnaüm*). A més, ha preparat un bon nombre d'antologies temàtiques de poesia i ha traduït al català, entre d'altres, obres de Billy Collins, Seamus Heaney (amb Pauline Ernest), Ted Kooser (amb Miquel Àngel Llauger), Berta Piñán, Gary Snyder (amb José Luis Regojo) i Robert Louis Stevenson. Va ser director de la Institució de les Lletres Catalanes. És vicepresident del PEN Català.

**Dilluns de poesia
a l'Arts Santa Mònica
2020**

Totes les sessions tindran
lloc a l'Arts Santa Mònica

Arts Santa Mònica

Centre de la creativitat

La Rambla 7
08002 Barcelona
T 935 671 110
artssantamonica.gencat.cat

Entrada lliure amb aforament limitat

Totes les sessions tindran lloc a la
Sala d'Actes de l'Arts Santa Mònica

Mitjà col·laborador

NÚVOL

Amb la col·laboració de

PEN
català

james

Organització

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

SANTAMÒNICA